

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Bolivia: situationen per den 31 december 2019

I. SAMMANFATTNING

Bolivia är sedan 1982 en presidentiell demokrati med betydande inslag av horisontell och vertikal maktindelning, samt med ett livaktigt civilsamhälle. Flera av de demokratiska och rättsvårdande institutionerna är emellertid svaga och politiserade, och ineffektivitet och korruption präglar stora delar av statsapparaten. Trots en ofta progressiv lagstiftning förekommer alltjämt betydande inskränkningar i de mänskliga rättigheterna inte minst för kvinnor, landsbygdsbefolkning, barn och hbtq-personer.

Likaså förekommer fortfarande regelbundna inskränkningar i de fackliga rättigheterna. En mycket stor del av arbetskraften är sysselsatt i den informella sektorn.

Perioden 2005-2018 kännetecknades av en hög ekonomisk tillväxt, driven av goda internationella priser för landets främsta exportvaror, vilket gav möjlighet till omfattande sociala reformer. De ledde till en kraftigt minskad inkomstfattigdom. Betydande framsteg gjordes också i områden som avser de sociala rättigheterna. Andelen barn som slutfört grundskolan har ökat, och tillgången till vatten och sanitet förbättrats, särskilt i städerna. Svagheter i statsapparaten har dock lett till att genomslaget i flera av reformerna har begränsats, bland annat i fråga om hälso- och sjukvård, våld i nära relationer och barnarbete.

Trots en ökad jämlikhet i samhället kvarstår också stora skillnader mellan olika regioner samt mellan stad och landsbygd inte minst i fråga om

grundläggande offentlig service, inklusive tillgång till vatten och sanitet, rättsväsende, utbildning och hälsovård. Av landets många utmaningar går flertalet att koppla till inflytandet av den omfattande narkotikahandeln.

Den bolivianska politiska traditionen omfattar ett aktivt civilsamhälle, samt en etablerad politisk protestkultur. Under Evo Morales regeringsperiod (2006-2019) kom dock utrymmet för kritiska medier och civilsamhälleorganisationer att gradvis kringräddas.

Morales avgång efter omfattande protester i november 2019 och tillsättandet av en interimregering ledd av oppositionspolitikern Jeanine Áñez utlöste i sin tur nya, omfattande protester och blockader. Oroligheterna skördade minst 35 dödsoffer, de stora flertalet i samband med att polis och militär öppnade eld mot regeringskritiska demonstranter.

Situationen för medborgerliga och politiska rättigheter i allmänhet, och press- och organisationsfriheten i synnerhet, är fortsatt osäker.

II. RÄTTSSSTATENS PRINCIPER

Rättssystemet och statsförvaltningen i Bolivia lider av ineffektivitet och politisering. Betydande brister förekommer vad gäller att bekämpa korruption och nepotism. I *Transparency international's* index över upplevd korruption 2019 rankas Bolivia på plats 123 av 180 länder och i *World Justice Project* rättsstats index på plats 119 av 126 samma år.

Informell rättsskipning är vanligt på landsbygden och i vissa stadsdelar där rättssystemets genomslag är svagt eller där polisen uppfattas som partisk och ineffektiv, bland annat på grund av inflytandet av den illegala narkotikahandeln. Bolivia är världens tredje största kokainproducent efter Colombia och Peru och bekämpandet av den illegala narkotikahandeln kompliceras av kokabladdets särskilda ställning och långvariga bruk som medicinalväxt bland urfolken.

Rättssäkerhet

Landets konstitution stadgar att rättegångar som huvudregel ska vara offentliga, liksom att en person ska anses oskyldig fram till dess att motsatsen bevisats i domstol. Ineffektivitet och korruption gör att handläggningstiderna i domstolarna ofta är mycket långa. Det förekommer

att personer sitter häktade i flera år i väntan på domstolsförhandling. År 2019 antogs en ny straffprocesslag bland annat med syfte att förkorta häktningstider inom rättsväsendet.

Domar och domstolsbeslut kan som regel överklagas. Den enskildes möjlighet till offentlig rättshjälp är dock begränsad. Otillräcklig budgettilldelning till rättsväsendet har resulterat i att det saknas fungerande rättsvårdande institutioner i delar av landet. Det har lett till stora skillnader vad gäller tillgången till rättsväsendet mellan personer som bor i städer och på landsbygd.

Bolivias konstitution erkänner urfolkens traditionella rättskipning, så länge den är i linje med konstitutionens grundläggande fri- och rättigheter. System finns för att avgöra tvister mellan urfolkens rättssystem och det offentliga rättsväsendet. I praktiken har erkännandet av de traditionella rättssystemen dock haft begränsad effekt på rättskipande och urfolkens tillgång till rättsväsendet.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Polisens arbete hämmas av utbredd korrupktion och låga utbildningsnivåer inom poliskåren. Fall av polisbrutalitet har framkommit de senaste åren och ansvarsutkrävandet har ofta varit svagt eller obefintligt. Detta blev särskilt tydligt i samband med protesterna efter president Morales avgång i november 2019 då ett regeringsdekret gav militären straffrihet i syfte att återställa ordningen i landet. Dekretet har mötts av kraftig kritik från bland annat den Interamerikanska människorättskommissionen (CIDH) som gjorde en koppling mellan detta och två massakrer som begicks i samband med regeringskritiska protester, den ena i Sacaba, Cochabamba, och den andra i Senkata, El Alto. Våldsamheterna i Sacaba och Senkata resulterade i minst 18 dödsfall och dekretet upphävdes bara veckor efter att det införts.

En omfattande straffrihet råder vad gäller våld i nära relationer och sexuella övergrepp mot kvinnor och flickor.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Landets konstitution från 2009 fördelar den offentliga makten mellan fyra oberoende organ: den lagstiftande, den verkställande, den dömande samt valdomstolen. I praktiken dominerar den verkställande makten sedan en lång tid över de övriga organen.

Konstitutionsdomstolen tillät Morales att ställa upp för en fjärde presidentperiod 2019 trots att en folkomröstning 2016 bekräftat grundlagens förbud mot upprepade omval till presidentposten. Efter valet uppstod protester, en internationell granskning påvisade omfattande valfusk och i flera städer gjorde polisen myteri och anslöt sig till de regeringsskritiska protesterna. Morales avgick den 10 november, tre veckor efter det omstridda valet, efter att företrädare för militärledningen och flera av hans allierade offentligt uppmanat honom att avgå.

Tillsammans med Morales avgick andra ledande MAS-politiker, varvid presidentmakten i enlighet med grundlagens successionsregler övergick till senatens andra vice ordförande, oppositionspolitikern Jeanine Áñez i avvaktan på nyval. Övergångsregeringen kritiserades för att överträda sina befogenheter och för att agera revanschistiskt gentemot MAS. Regeringen genomförde bland annat långtgående förändringar i landets utrikes- och ekonomiska politik, avskedade MAS-trogna tjänstemän och lät gripa personer knutna till det forna regeringspartiet.

Bolivias politiska landskap präglas av en djup och ökande polarisering med risk för fortsatt våld. I november 2019 slog militär och polis ner MAS-trogna demonstrationer med ett flertal dödsoffer som följd.

Det civila samhällets utrymme

Det civila samhället i Bolivia är av tradition starkt och aktivt och har under lång tid haft ett stort inflytande i samhälle och politik. Sociala rörelser, särskilt urfolkens organisationer och den fackliga centralorganisationen, har utgjort den sociala grunden för det tidigare regeringspartiet MAS. Under MAS-regeringen 2006-2019 minskade emellertid civilsamhällets utrymme i takt med ökad centralisering och kontroll från staten, vilket även drabbade de regeringstrogna rörelserna.

Human Rights Watch (HRW) har rapporterat om begränsningar och hot mot civilsamhällesorganisationer som uttryckt kritik mot interim-regeringen och anklagat interimregeringen för att missbruka rättssystemet i syfte att förfölja oppositionsanhängare. Dessutom framhåller HRW att regeringen överutnyttjat och godtyckligen använt sig preventiva häktningar.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Enligt landets konstitution har varje människa rätt till liv samt fysisk, psykisk och sexuell integritet. Ingen ska utsättas för tortyr eller grym, omänsklig, förnedrande eller kränkande behandling, slaveri, människohandel eller påtvingade försvinnanden. Samtliga dessa rättigheter åsidosätts dock frekvent.

Den bolivianska människorättsombudsmannen (*Defensor del Pueblo*) har till uppgift att genom granskning, utbildning och rekommendationer värna respekten för mänskliga rättigheter i landet. Till de fall som institutionen återkommande behandlar hör lynchningar och situationen i landets fängelser. Ombudsmannen tar årligen emot anmälningar om lynchningar, vilka framförallt sker i samband med brott på landsbygden och i städernas utkanter där de rättsvårdande institutionerna saknar närvaro.

Omkring två tredjedelar av de intagna i Bolivias fängelser sitter häktade i väntan på rättegång, ofta under mycket bristande förhållanden. *Human Rights Watch* konstaterar att fler än 19 000 fångar befann sig i fängelser avsedda för 5 000 personer år 2019. FN:s tortyrkommitté rapporterade 2018 om fängelsernas interna självstyre där korrruption, tortyr, våldtäkt och andra former av systematiskt våld var vanligt förekommande.

År 2019 antogs en lag för att förkorta häktningstiden för föräldrar. Lagen har ännu inte implementerats.

Trots att lagstiftning mot människohandel finns sedan 2012 fortsätter Bolivia att vara ett ursprungs-, transit- och destinationsland för människohandel, i första hand för arbetskraft och sexuell exploatering. År 2019 registrerades 308 fall av misstänkt människohandel, men mörkertalet

är sannolikt betydande. Kvinnor, flickor och pojkar, framförallt de som tillhör urfolken, anses vara särskilt utsatta. Enligt EU finns det risk för att tvångsarbete förekommer i vissa regioner.

Dödsstraff

Dödsstraff är förbjudet enligt konstitutionen. Den sista avrättningen i Bolivia ägde rum 1973.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Den personliga friheten, inklusive rätten att fritt resa in och ut ur landet, samt den personliga säkerheten erkänns i landets konstitution. Konstitutionen förbjuder även godtyckliga frihetsberövanden och kvarhållanden.

Rörelsefriheten i landet begränsas frekvent på grund av vägblockader upprättade av regeringskritiska grupper i samband med manifestationer och protestaktioner. Det var särskilt utmärkande under 2019 års politiska kris då flera större städer blockerades vilket ledde till problem med försörjning av exempelvis mat och vatten.

I samband med demonstrationer har godtyckliga frihets-berövanden förekommit. Efter Morales avgång hölls flera ledande politiker och ämbetsmän, bland annat tidigare ministrar, i husarrest eller arresterads, ibland på oklara grunder. Nio MAS-politiker befann sig sedan november 2019 på Mexikos ambassadresidens efter att de sökt politisk asyl. Motståndare till MAS tilläts i samband med detta av polisen att upprätthålla en blockad av residenset.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Bolivias konstitution fastställer rätten till information och rätten att fritt analysera, kommunicera och tolka information. Landets strafflag innehåller dock bestämmelser om förtal och falska anklagelser. För det senare brottet ingår fängelsestraff i upp till två år i straffskalan.

Radio är den ledande informationskällan, följt av tv. Internetbaserade medier växer och 2018 fanns 9,6 miljoner internetanslutningar i landet.

Situationen för pressfriheten försämrades under MAS-regeringens styre 2006-2019. Det statliga medieinnehavet ökade och den statliga annonseringen styrdes till vissa, regeringsvänliga, medier. Bolivias journalistförbund har uttryckt oro för hot och attacker som riktats mot regeringskritiska journalister. Repressalier mot medier och rättsprocesser mot enskilda journalister som kritiskt granskade eller uttryckte sig regeringskritiskt förekom också under MAS-regeringen. Reportrar utan gränser anser att det sammantaget, lett till en betydande självcensur. Bolivia rankas på plats 113 av 180 i Reportrar utan gränser index för pressfrihet år 2019.

Situationen för journalister och mediebolag förvärrades ytterligare under den politiska krisen 2019 då ett 30-tal övergrepp på pressfriheten i form av hot, trakassaserier, och våld mot journalister samt plundring av redaktioner rapporterades. Förövarna tillhörde de båda politiska lägren. Interimsregeringen vidtog åtgärder för att mer jämlikt fördela de statliga annonserna, men osäkerheten för oberoende medier att verka var alltjämt stor och den politiska polariseringen har utgjort ett hot mot pressfriheten. EU har rapporterat om att övergångsregeringen stängde ett 50-tal lokala radiostationer som ansågs stå MAS nära. Ministrar ur interimsregeringen hotade även att utvisa utländska journalister som uppgavs mana till uppror mot det nya styret.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Konstitutionen garanterar invånares rätt att bilda och ansluta sig till politiska partier liksom rätten till mötes- och föreningsfrihet. Bolivia har en stark tradition av proteströrelser.

Ombudsmannen ”Defensoría del Pueblo” rapporterade att 1 504 personer arresterades i november 2019 i samband med den politiska krisen, varav 1 263 efter Evo Morales avgång den 10 november. Övervåld vid polis- och militäringripanden mot protester oktober till november 2019 ledde till ett stort antal dödsoffer

Religions- och övertygelsefrihet

Bolivia är en sekulär stat där religionsfrihet skyddas i landets konstitution. År 2013 infördes en lag som bland annat föreskriver obligatorisk

registrering av religiösa samfunds stadgar samt reglering av samfundens eventuella ekonomiska vinster. Landets frikyrkor kallade lagen en attack på religionsfriheten med hänvisning till att de religiösa samfunden därmed hamnade under statlig kontroll och tvingades att betala skatt.

Efter regeringsskiftet har kritik hörts, bland annat från urfolk, mot interimspresidenten Áñez för hennes sätt att använda religiösa symboler i offentliga sammanhang.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Fackliga rättigheter och relaterade frågor

Bolivia har ratificerat Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta kärnkonventioner. Bolivia har däremot inte ratificerat ILO:s konvention nummer 144 om trepartssamråd, och förhandlingar mellan regering, fackföreningar och den privata sektorn genomförs vanligen inte. Internationella fackliga samorganisationen (ITUC) bedömer i *Global Rights Index* att regelbundna kränkningar av fackliga rättigheter förekommer”. Strejker är vanligt förekommande i den offentliga sektorn.

Den officiella arbetslösheten uppgick 2019 till 3,3 procent. Informella arbeten beräknas motsvara 60 – 70 procent av landets BNP. Arbetstagare i den informella sektorn saknar vanligen alla typer av social trygghet och arbetsförhållandena är ofta undermåliga. Tvångsarbete förekommer, liksom barnarbete.

Diskriminering av kvinnor förekommer, såväl vid tillträde och ersättning samt vid behandling. De tjänar i genomsnitt mindre än två tredjedelar av män. Kvinnor anställda i offentlig och privat sektor har rätt till 60 dagars betald föräldraledighet enligt lag, en rättighet som inte omfattar män.

Den formella minimilönen höjs årligen genom ett presidentdekret och uppgick 2019 till omkring 2 900 kronor per månad.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Bolivias grundlag erkänner rätten till hälsa och garanterar kostnadsfri tillgång till offentlig hälsovård. Åtnjutande av rätten till hälsa avgörs emellertid till stor del av geografisk belägenhet samt etnisk och

socioekonomisk tillhörighet. Privata sjukvårdsförsäkringar är vanliga bland mer välbärgade grupper. En hälsoreform riktad mot den del av befolkningen som saknar sjukvårdsförsäkring lanserades 2019 för att utöka deras tillgång till sjukvård. Otillräckliga ekonomiska resurser, sjukvårdsutrustning samt brist på kompetent personal har emellertid inneburit betydande begränsningar för reformens genomslag. För urfolken begränsas tillgången till hälsovård även av att servicen inte alltid är språkligt anpassad.

Enligt UNDP uppgår medellivslängden för kvinnor till 74 år och för män till 68 år. År 2019 levde enligt UNAIDS 19 400 personer med hiv i Bolivia, och av dem beräknades 60 procent ha tillgång till bromsmediciner.

Uppgifter från UNFPA visar att 35 av 100 kvinnor i åldrarna 15–49 använder moderna preventivmedel. Generellt ges inte sex- och samlevnadsundervisning i skolorna och det finns fortfarande stigma kring frågor om sexualitet. Tonårsgraviditeter är vanliga.

Mödradödligheten uppgick till 155 dödsfall per 100 000 födselar 2017, vilket är en av de högsta siffrorna i regionen. Dödsfallen drabbar främst kvinnor på landsbygden med ursprung bland urfolken. År 2018 hade 96 procent av alla gravida kvinnor tillgång till prenatal vård, enligt det nationella institutet för statistik (INE).

Fungerande avloppsreningsverk saknas generellt, vilket ofta gör floder och vattendrag kraftigt förorenade. Många vattendrag är också starkt förorenade av tungmetaller från gruvnäringen.

Rätten till utbildning

Landets författning föreskriver rätten till icke-diskriminerande, kostnadsfri utbildning, anpassad till elevernas kulturella och språkliga bakgrund. Grundskolan är obligatorisk och kostnadsfri. Cirka 95 procent av alla barn avslutar femte klass. Andelen elever som går ut grundskolan uppgår till cirka 88 procent för flickor och 90 procent för pojkar. Läskunnigheten i befolkningen uppgår till cirka 95 procent.

Även om tillgången till utbildning generellt sett har förbättrats finns betydande variationer i tillgång och kvalitet mellan olika delar av landet

samt mellan stad och landsbygd. MAS-regeringen införde under 2006-2019 ett bidragssystem för att främja resurssvaga barns möjlighet till utbildning och kostnadsfri frukost på offentliga skolor. Betydande satsningar gjordes för att stärka interkulturella utbildningsprogram, bland annat vad gäller urfolkens språk. Insatserna omfattade även kvällsskolor, vilket gav arbetande barn och ungdomar möjlighet att gå i skolan.

Regeringens investeringar i utbildningsväsendet har ökat under de senaste åren. Utbildning stod för drygt elva procent av utgifterna i 2019 års statsbudget.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

De allmänna levnadsvillkoren förbättrades de senaste femton åren tack vare god ekonomisk tillväxt samt regeringens sociala satsningar, något som framför allt gynnat de mest utsatta i samhället såsom urfolk, kvinnor och barn. Under regeringen Morales tid 2006-2019 byggdes omfattande bidragssystem upp, vilket bidrog till att fattigdomen (mätt som inkomstfattigdom) halverades mellan åren 2005 och 2018 från drygt 60 till att omfatta drygt 30 procent av befolkningen. Tillgången till vatten och andra sanitära nödvändigheter har ökat och 85 procent av landets befolkning har tillgång till rinnande vatten. Befolkningens tillgång till toaletter uppgår till 43 procent på landsbygden och 66 procent i urbana områden.

I FN:s utvecklingsprogram (UNDP) index för mänsklig utveckling 2019 rankas Bolivia på plats 114 av 189.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Bolivias författning erkänner kvinnors lika rättigheter. Lagen mot rasism och alla former av diskriminering straffbelägger diskriminering på grund av kön och graviditet. En särskild lag mot trakasserier och våld mot politiskt valda kvinnor antogs 2012. En nationell plan har tagits fram för att säkerställa kvinnors lika möjligheter i samhället och enligt lag är offentliga myndigheter skyldiga att avsätta medel för att främja jämställdhet.

Konkreta framsteg har också gjorts det senaste decenniet vad gäller kvinnors ökade representation i folkvalda politiska församlingar. I *Global Gender Gap* rankas Bolivia på plats 42 av 153 länder.

Våld i nära relationer är samtidigt fortsatt ett utbrett och allvarligt problem. Enligt den Panamerikanska hälsoorganisationen (PAHO) är Bolivia ett av länderna i Latinamerika och Karibien med högst förekomst av fysiskt våld mot kvinnor och flickor. 2019 rapporterades 117 mord på kvinnor. Enligt FN:s regionala kommission för Latinamerika och Karibien (CEPAL) har Bolivia den högsta andelen mord på kvinnor i Sydamerika. Kvinnor på landsbygden som tillhör urfolk är särskilt utsatta. Könrelaterade mord på kvinnor betraktas som ett särskilt brott med straffsatser som inkluderar fängelse upp till 30 år. Landets kommuner och regioner saknar emellertid ofta förmågan att erbjuda skydd, och rättssektorn saknar kapacitet att lagföra förövare, vilket bidrar till den omfattande straffriheten.

Abort är olagligt förutom vid våldtäkt eller vid fara för moderns liv eller hälsa. Mörkertalen kring antalet illegala aborter är stort men uppskattas till 70 000–80 000 årligen. Illegala aborter är den tredje vanligaste dödsorsaken vid mödradödlighet. Kvinnorörelsens försök att utöka möjligheterna till abort har misslyckats då det mött starkt motstånd från konservativa krafter från politiskt håll samt civilsamhället.

Enligt nationella kvinnorättsorganisationer finns flera hinder för kvinnors åtnjutande av sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter; såsom otillräcklig tillgång till hälsoservice, avsaknad av familjeplanering, sex- och samlevnadsundervisning samt diskriminering på grund av kön och etnicitet. Den legala minimiåldern för äktenskap är arton år, eller sexton år med föräldrarnas samtycke.

Enligt FN:s utvecklingsprogram förvärvsarbetar 79 procent av män och pojkar över femton år, medan motsvarande siffra för kvinnor och flickor är 57 procent. Kvinnors löner uppgår i genomsnitt till 63 procent av männens och kvinnor beräknas ägna fyra gånger mer tid än män åt obetalt hushållsarbete och barnuppfostran.

Landets mark- och arvs lagar ger män och kvinnor lika rätt till ägande. Mellan 2005-2017 har andelen kvinnor som innehar lagfarter ökat från femton procent till 45 procent.

Barnets rättigheter

Bolivias konstitution hänvisar uttryckligen till barnets rättigheter och förbjuder bland annat tvångsarbete för barn, våld mot barn och exploatering av barn. Genom en särskild barn- och ungdomslagstiftning från 2014 har ett nationellt skyddssystem för att säkerställa barnets rättigheter skapats. Skyddssystemet förbjuder bland annat tyngre arbete och barnaga, vilka båda dock är vanligt förekommande. Tillämpningen av skyddssystemet är otillräcklig, bland annat på grund av myndigheters bristande kompetens och finansiella resurser.

Fattigdom och förekomst av våld och exploatering av barn utgör betydande utmaningar och efterlevnaden av lagar och regler är svag. Enligt UNICEF lever 43 procent av barn mellan fyra till sjutton år i fattigdom och 16 procent av barn under fem år lider av kronisk undernäring. Nationella statistikbyrån uppskattar att minst 8 000 barn lever på gatorna i Bolivia. MAS-regeringen genomförde satsningar i syfte att höja barns deltagande i undervisning. Bland annat infördes bidragssystemet *Bono Juancito Pinto*, vilket ger föräldrar med barn inskrivna på offentlig skola kontantbidrag villkorat med att barnen deltar i skolundervisningen. Kvaliteten på undervisningen och tillgång till material varierar mycket mellan stad och landsbygd samt mellan offentliga och privata skolor.

Minimiåldern för ungdomar att arbeta är fjorton år i enlighet med bland annat ILO:s konvention 138 om minimiålder för arbete. Enligt uppgifter från *Human Rights Watch* arbetar 390 000 barn i Bolivia, ofta inom arbeten som anses farliga såsom byggbranschen och gruvnäringen.

Omkring 15 procent av landets tonårsflickor har någon gång varit gravida. Bland unga kvinnor på landsbygden som lever i fattigdom är antalet högre och ligger på drygt 20 procent. Enligt UNFPA är omkring tre fjärdedelar av alla förstagsångsgraviditeter oplanerade. Det förekommer att unga kvinnor och flickor tvingas av sina föräldrar att ingå en äktenskapsliknande relation, särskilt på landsbygden. Varannan kvinna har angett att hon utsatts för våld av sin partner. Förekomst av sexuellt och könsbaserat våld

och exploatering är särskilt påtagligt bland flickor som tillhör landets urfolk.

Spädbarnsdödligheten uppgår till 22 per 1 000 födslar och barnadödligheten för barn under fem år uppgår till 27 per 1 000 födda barn.

Straffbarhetsåldern i Bolivia är fjorton år. Enligt ombudsmannen fanns 615 barn på landets fängelser 2018, både som följd av straffrättslig påföljd och som barn till intagna.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Bolivias konstitution förbjuder diskriminering på grund av kön, hudfärg, etniskt ursprung, kultur, nationalitet, språk, religiös övertygelse eller ideologi. En majoritet av bolivianerna har sitt ursprung i urfolken, och en betydande andel anser sig tillhöra någon av de 36 officiellt erkända urfolken. Landets urfolk och den afrobolivianska befolkningens rättigheter erkänns av konstitutionen. Arbetet mot rasism prioriterades av den föregående regeringen, som bland annat tog fram en lag mot rasism och alla former av diskriminering samt en nationell kommitté mot rasism och alla former av diskriminering. En handlingsplan mot rasism utarbetades också för perioden 2016–2020.

Utbredd fattigdom, otillräckliga kunskaper i spanska och begränsad tillgång till utbildning, hälsa, rent vatten, sociala tjänster och anställningar begränsar urfolkens möjligheter att åtnjuta sina mänskliga rättigheter. På landsbygden utgör urfolken majoritet och i dessa områden är de grundläggande samhällstjänsterna ofta undermåliga. Omkring två procent av befolkning utgörs av afro-bolivianer. Enligt Ombudsmannen "Defensoría del Pueblo" anses de vara särskilt drabbade av diskriminering och exkludering bland annat vad gäller tillgång till utbildning, hälsa, sysselsättning samt rättsväsende.²

Konstitutionen föreskriver urfolkens rätt till decentraliserat självstyre och fram till 2019 hade fyra självstyrande lokalsamhällen för urfolk etablerats. Genomförandet av självstyret har dock gått långsamt och präglats av en rad administrativa utmaningar. Trots principen om självstyre anger konstitutionen statens absoluta äganderätt och kontroll över landets

naturresurser. Ett presidentdekret från 2015 slog fast statens oinskränkta rätt över olje- och gasresurser, även i naturskyddade områden. Under Morales tid vid makten 2006-2019 förekom ett antal konflikter där urfolkens rätt kom i konflikt med statens intressen i samband med exploatering av naturresurser eller infrastrukturprojekt. Oftast var staten den starkaste parten i konflikterna, särskilt på låglandet där urfolken har en svagare ställning. Ett exempel på statens beaktande av urfolkens rättigheter är tillåtandet av odling av koka i begränsad omfattning för medicinskt och kommersiellt syfte, baserat på urfolkens långvariga bruk av växten.

Den politiska konflikten hösten 2019 tydliggjorde att politiken har en etnisk komponent i Bolivia. MAS-regeringen anklagades av övergångsregeringen för att ha favoriserat urfolksgrupper på höglandet. I gengäld anklagades övergångsregeringen i sin tur för att premiera överklassen och den övre medelklassen i städerna, som ofta är av europeiskt ursprung, vid exempelvis tillsättningar av tjänster.

Hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Landets konstitution, liksom lagen om förbud mot rasism och all form av diskriminering, förbjuder diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet. Konstitutionen fastställer samtidigt att äktenskap ingås mellan en kvinna och en man. Bolivia har röstat för MR-rådets resolution om skydd mot våld och diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet. Hbtq-personer har blivit mer accepterade i det bolivianska samhället och flera aktiva organisationer jobbar mot diskriminering baserad på könsidentitet eller sexuell läggning. Samtidigt utsätts hbtq-personer för kränkningar och våld, diskriminering och exkludering från arbetsmarknaden. Transpersoner och homosexuella kvinnor är särskilt utsatta.

Registrerade partnerskap mellan samkönade par är inte tillåtna. I maj 2016 antogs en nationell lag om könsidentitet som gav transsexuella personer rätten att utföra könskorrigering samt namnbyte för identitetshandlingar. 2017 meddelade författningsdomstolen att könsbyte inte ger samma rättigheter som för icke-transsexuella personer, såsom rätten att ingå äktenskap.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Bolivias konstitution garanterar rätten att söka och beviljas asyl samt principen om *non-refoulement*, vilket bland annat innebär att en flykting inte får avvisas till ett land där den riskerar att bli förföljd eller utsättas för tortyr. Författningen anger även fri inre rörlighet, rätt att fritt resa ut och in i landet samt rätt att emigrera och återvända. 2012 antogs en lag om flyktingars rätt till bland annat utbildning, hälsovård och att arbeta. Personer som inte tillerkänns flyktingstatus kan ges rätt till bosättning i landet på särskilda humanitära grunder.

Antalet flyktingar uppgick 2018 till 810. I november 2019 beräknades cirka 5 000 venezolaner leva i Bolivia enligt FN:s flyktingorgan UNHCR. Dessa lever ofta svåra förhållanden med arbeten utanför den reguljära arbetsmarknaden. Flyktingar, främst kvinnor och flickor, riskerar att utsättas för människohandel, smuggling och prostitution i Bolivia. Negativa stereotyper av flyktingar och andra migranter förekommer i media där de framställs som ansvariga för olika brott i landet.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Landets konstitution förbjuder diskriminering av personer med funktionsnedsättning. 2012 antogs en lag för att värna rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och deras möjligheter att ingå i samhällslivet. Samtidigt skapades en nationell kommitté för att främja lagens genomförande.

FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning har uttryckt oro över att personer med funktionsnedsättning inte erkänns som fullvärdiga rättighetsbärare utan betraktas som skyddsbehövande offer.

Diskriminering för personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden är en stor utmaning. 2008 antogs ett presidentdekret som stipulerar att minst fyra procent av anställda inom offentlig förvaltning ska utgöras av personer med funktionsnedsättning. Implementeringen har dock varit eftersatt.

Generellt är tillgängligheten i offentliga miljöer bristfällig för personer med funktionsnedsättning. Enligt människorättsombudsmannen är personer med funktionsnedsättning överrepresenterade när det gäller avbrutna

studier i grundskolan. Mycket få skolor kan erbjuda särskilda hjälpmedel för elever med funktionsnedsättning.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Bolivia

Bolivia samarbetar generellt med FN och tematiska specialrapportörer och konventionskommittéer tillåts regelmässigt att besöka landet. Efter Morales avgång återkom representanter för Kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR) till landet på permanent basis efter att det tidigare kontoret stängdes 2017. Femton FN-organ är verksamma i Bolivia, varav flera arbetar med rättighetsrelaterade frågor.

Regeringens demokratisatsning, som går ut på att Sverige i alla sammanhang ska stå upp för demokratiska principer, arbeta för att stärka demokratin och uttrycka kritik när den brister, genomförs också i Bolivia.

EU-kommissionen, liksom flera EU-länder, däribland Sverige, har bilaterala utvecklingssamarbeten med Bolivia som har bäring på främjandet av de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer. Bolivia omfattas av EU:s unilaterala preferenssystem GSP+, och är föremål för EU:s granskning av efterlevnaden av 27 internationella konventioner, inklusive 15 konventioner om mänskliga rättigheter. EU och Bolivia saknar dock formellt dialoginstrument kring situationen för de mänskliga rättigheterna.

Sveriges stöd för de mänskliga rättigheterna i Bolivia består främst av det bilaterala utvecklingssamarbetet med landet för vilket detta är ett huvudmål. Genom UNDP stödjer Sverige exempelvis processer för urfolks självbestämmande och självstyre samt är en av de främsta givarna inför genomförandet av nyvalen 2020. Sverige har också varit huvudfinansierare för att återupprätta OHCHR:s kontor i landet. För att stärka barnets rättigheter samarbetar Sverige med UNICEF, bland annat med fokus på tillgång till miljömässigt hållbara samhällstjänster som vatten och sanitet. I syfte att stödja ungdomars rätt till sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter och deras möjlighet att leva ett liv utan sexuellt och könsbaserat våld stödjer Sverige UNFPA:s verksamhet i dessa frågor.

Sverige samarbetar med Diakonia för att genom stöd till hundratalet civilsamhälleorganisationer stärka det civila samhällets roll i att främja demokrati, mänskliga rättigheter och jämställdhet, bland annat för att bidra till minskat könsrelaterat våld samt motverka människohandel och hatbrott mot hbtq-personer. Diakonia stöttar även civilsamhällets arbete med att ta fram en skuggrapport vad gäller Bolivias efterlevnad av Kvinnokonventionen, *Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women*, och samordnar civilsamhällesorganisationerna som erhåller svenskt stöd. Direkta bidrag går även till organisationen UNIR som arbetar med konfliktförebyggande och till organisationen *Promundo* som arbetar med maskulinitetsfrågor och förändrade normer.

Vid senaste granskningen av Bolivia i den universella granskningsmekanismen (UPR) vid FN:s råd för mänskliga rättigheter i november 2019 omfattade Sveriges rekommendationer: situationen i landets fängelser, frihetsberövades långa väntetider på rättegång, behovet av att upphäva de lagar som begränsar civilsamhällets rätt att verka fritt samt att staten måste garantera att försvarare av miljö och mänskliga rättigheter kan arbeta utan hot. Bolivia accepterade rekommendationerna. Nästa granskning sker 2024.

VIII. RATIFICERING AV CENTRALA KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 1982. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 1982 respektive år 2013.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 1982. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2012.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1970.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1990. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2000.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 1999. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2006.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1990. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter ratificerades år 2004. Det tillhörande protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2003.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* ratificerades år 2009.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* ratificerades år 2008.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* ratificerades 1982. Det tillhörande protokollet ratificerades år 1982.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* ratificerades år 2002.

Regionala instrument

Amerikanska konventionen om mänskliga rättigheter, *American Convention on Human Rights (ACHR)*, ratificerades år 1979. Tilläggsprotokollet om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter ratificerades år 2006. Bolivia har inte undertecknat tilläggsprotokollet om avskaffandet av dödsstraffet.

Inter-amerikanska konventionen om att förebygga och bestraffa tortyr, *Inter-American Convention to Prevent and Punish Torture*, ratificerades år 2006.

Inter-amerikanska konventionen om att förebygga, bestraffa och eliminera våld mot kvinnor, *Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women*, ratificerades år 1994.

Erkännande av Interamerikanska domstolens (IACHR) jurisdiktion,
accepterades år 1993.